

УДК 347.73 : 340.134

О.Ю. Дрозд, доцент кафедри адміністративної діяльності НАВС, к.ю.н.;

С.А. Шепетько, науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, к.ю.н.

ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ЧЛЕНІВ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ: ПРОПОЗИЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА

Проаналізовано доктрину адміністративного права, а також чинне законодавство у контексті організаційних умов діяльності кредитних спілок. Визначено напрями удосконалення чинного законодавства щодо утворення Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок з метою забезпечення функціонування системи гарантування вкладів членів кредитних спілок.

Ключові слова: фонд гарантування вкладів, кредитна спілка, членський внесок.

Проаналізована доктрина адміністративного права, а також действующее законодательство в контексте организационных условий деятельности кредитных союзов. Определены направления совершенствования действующего законодательства о создании Фонда гарантирования вкладов членов кредитных союзов в целях обеспечения функционирования системы гарантирования вкладов членов кредитных союзов.

Ключевые слова: фонд гарантирования вкладов, кредитный союз, членский взнос.

The administrative law doctrine and also the current legislation in the context of organizational conditions of the credit unions activity are analyzed. For ensure the deposit insurance system functioning of credit union members the ways of improvement of the legislation concerning the establishment of the Guarantee Fund of deposits of credit union members are determined.

Key words: deposit insurance fund, credit union, membership fee.

Постановка проблеми. В умовах світової фінансово-економічної кризи питання стабільної діяльності кредитних спілок є досить важливим. У такій ситуації актуальним вбачається розвиток системи гарантування вкладів членів кредитної спілки, головна мета якої – забезпечити довіру населення до української фінансової системи та, врешті-решт, запобігти масовій економічній кризі. Адже в такі часи найбільш незахищеними є соціальні верстви населення країни, а ліквідація кредитних спілок може призвести не тільки до економічних та фінансових втрат вкладників, але й до соціальних проблем, а тому удосконалення національної системи страхування внесків членів кредитної спілки – один із способів виходу з такої складної ситуації.

Стан дослідження. Окремі аспекти гарантування вкладів фізичних осіб висвітлювались у працях таких науковців, як К.О. Алексійчук, К.В. Гончарук, О.Б. Грасюк, К.В. Костишин, О.С. Реверчук, І.В. Ситнік, Н.М. Шаюк та ін. Однак, не дивлячись на беззаперечну теоретичну й практичну значимість наукових праць зазначених учених, у цілому можна констатувати недостатній аналіз питання щодо гарантування вкладів членів кредитної спілки. Тому, розгляд питання щодо напрямів удосконалення чинного законодавства у контексті гарантування вкладів членів кредитної спілки становить мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що для з'ясування сутності явища кредитної кооперації, важливим є аналіз законодавчих норм щодо поняття та основ господарської діяльності кредитної спілки. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про кредитні спілки», кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована

фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [1].

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про кредитні спілки», державна реєстрація кредитних спілок проводиться національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]. Сьогодні таким органом є Національна комісія, яка забезпечує державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), що підпорядкована Президентові України, підзвітна Верховній Раді України [2].

Важливим є визначення повноважень Нацкомфінпослуг щодо регулювання діяльності кредитних спілок. Так, Нацкомфінпослуг відповідно до покладених на неї завдань: 1) затверджує перелік внутрішніх положень та процедур, які повинна розробити та затвердити кредитна спілка для забезпечення своєї ефективної та безпечної діяльності; 2) визначає особливості створення, державної реєстрації, ліцензування та діяльності об'єднаної кредитної спілки; 3) затверджує перелік державних цінних паперів, які придбаває кредитна спілка; 4) встановлює правила здійснення депозитних операцій для депозитів (внесків) до кредитних спілок; 5) приймає рішення про надання одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок статусу саморегулювальної організації кредитних спілок — членів асоціації, погоджує статут і внутрішні положення такої організації у частині виконання делегованих Нацкомфінпослуг функцій, здійснює моніторинг їх виконання та в разі необхідності припиняє або відкликає відповідні повноваження, в тому числі позбавляє асоціацію кредитних спілок статусу саморегулювальної організації [2].

Визначимо основні майнові засади діяльності кредитних спілок. Так, відповідно до ст. 19 Закону України «Про кредитні спілки», майно кредитної спілки формується за рахунок: 1) вступних, обов'язкових пайових та інших внесків членів кредитної спілки (крім внесків (вкладів) на депозитні рахунки); 2) плати за надання своїм членам кредитів та інших послуг, а також доходів від провадження інших видів статутної діяльності; 3) доходів від придбаних кредитною спілкою державних цінних паперів; 4) грошових та інших майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги як юридичних, так і фізичних осіб, у тому числі іноземних; 5) інших надходжень, не заборонених законодавством [1].

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про кредитні спілки», господарська діяльність кредитної спілки полягає у наступному: 1) приймає вступні та обов'язкові пайові та інші внески від членів спілки; 2) надає кредити своїм членам на умовах їх платності, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі; 3) залучає на договірних умовах внески (вклади) своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі; 4) виступає поручителем виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами; 5) розміщує тимчасово вільні кошти на депозитних рахунках в установах банків, які мають ліцензію на право роботи з вкладями громадян, об'єднаної кредитної спілки, а також придбаває державні цінні папери; 6) залучає на договірних умовах кредити банків, кредити об'єднаної кредитної спілки, кошти інших установ та організацій виключно для надання кредитів своїм членам; 7) надає кредити іншим кредитним спілкам, якщо інше не встановлено рішенням Уповноваженого органу; 8) виступає членом платіжних систем; 9) оплачує за дорученням своїх членів вартість товарів, робіт і послуг у межах наданого йому кредиту; 10) провадить благодійну діяльність за рахунок коштів спеціально створених для цього фондів [1].

Незважаючи на такий законодавчий базис щодо економічної діяльності кредитних спілок, для подальшого розвитку системи кредитної кооперації доцільно на законодавчому рівні вирішити наступні головні проблеми: 1) відсутність механізму гарантування вкладів членів кредитних спілок; 2) незадовільний стан корпоративного управління кредитними спілками; 3) недостатній рівень гарантування захисту прав членів кредитних спілок; 4) недосконалість системи преюдиційного контролю на ринку фінансових послуг за діяльністю кредитних спілок; 5) відсутність системи оперативного моніторингу стану і діяльності кредитних спілок з метою розкриття інформації для споживачів щодо основних показників їх діяльності; 6) недостатня міра відповідальності керівників кредитних спілок за порушення прав їхніх членів.

Таким чином, пріоритетним напрямом розвитку системи кредитної кооперації в Україні є захист інтересів громадян України – членів (вкладників) кредитних спілок з метою забезпечення фінансової стабільності системи кредитної кооперації в Україні та підвищення рівня захисту найбільш уразливих верств населення від втрати ними своїх заощаджень, розміщених на депозитах у кредитних спілках. Адже у процесі діяльності ринку кредитної кооперації неминуче з'являються кредитні спілки, що є неспроможними виконувати зобов'язання перед своїми членами. Такі кредитні спілки підлягають ліквідації з урахуванням інтересів їхніх членів.

При цьому, в Україні можна створити законодавчу базу з метою виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку фінансових послуг та ліквідації кредитних спілок з відшкодуванням їхнім членам коштів за рахунок Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок. Адже доцільно саме на легальному рівні визначити механізм для ліквідації неплатоспроможних кредитних спілок, які залучають внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки.

На нашу думку, систему обов'язкового гарантування вкладів членів кредитних спілок слід запроваджувати шляхом створення законодавчих та інституціональних умов для гарантування вкладів членів кредитних спілок шляхом створення установи, яка б виконувала спеціальні функції у сфері гарантування вкладів членів кредитних спілок і виведення неплатоспроможних кредитних спілок із ринку, наприклад – Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок. Участь у системі гарантування вкладів членів для кредитних спілок, які здійснюють залучення таких вкладів, має бути обов'язковою для кредитних спілок, які отримали ліцензію на право здійснення діяльності по залученню внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки, а також для кредитних спілок, яким таку ліцензію анульовано, але спілки ще не виконали всіх зобов'язань перед громадянами за депозитними договорами.

На нашу думку, правовий статус Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок має включати наступні аспекти: 1) фонд має бути юридичною особою публічного права, мати відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності й перебуває в його господарському віданні; 2) фонд має бути економічно самостійною установою, мати самостійний баланс, поточний та інші рахунки в банках України; 3) фонд не повинен бути установою, що має на меті отримання прибутку; 4) органи державної влади та Нацкомфінпослуг не мають права втручатися в діяльність фонду щодо реалізації законодавчо закріплених за ним функцій і повноважень. Взаємодія Фонду з Нацкомфінпослуг та органами державної влади повинна здійснюватися в межах, визначених законом.

Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок має бути підзвітний Кабінетові

Міністрів України та Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Основним завданням Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок повинно бути забезпечення функціонування системи гарантування вкладів членів кредитних спілок і виведення неплатоспроможних кредитних спілок із ринку.

На виконання свого основного завдання Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок може здійснювати наступні функції: 1) вести реєстр учасників фонду; 2) акумулювати кошти, отримані з джерел, визначених законодавством, здійснювати контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником фонду; 3) інвестувати кошти фонду в державні цінні папери України; 4) здійснювати заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладами в разі прийняття рішення про відкликання ліцензії та ліквідацію кредитної спілки; 5) здійснювати регулювання участі кредитних спілок у системі гарантування вкладів; 6) брати участь в інспекційних перевітках проблемних кредитних спілок за пропозицією Нацкомфінпослуг; 7) застосовувати до кредитних спілок та їх керівників відповідно фінансові санкції; 8) здійснювати процедуру виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку, в тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації кредитних спілок, організувати відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможної кредитної спілки, продаж неплатоспроможної кредитної спілки або створення та продаж перехідної кредитної спілки; 9) здійснювати перевірки кредитних спілок щодо дотримання законодавства про систему гарантування вкладів членів кредитних спілок; 10) надавати фінансову підтримку приймаючій кредитній спілці; 11) здійснювати прогнозування потенційних витрат фонду на виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку та відшкодування коштів вкладникам.

Важливою умовою до початку ліквідаційної процедури є виявлення проблемних і неплатоспроможних кредитних спілок на ринку фінансових послуг. До категорії проблемних пропонуємо віднести наступні кредитні спілки: 1) кредитна спілка допустила зниження розміру нормативу платоспроможності, на 15 і більше відсотків протягом звітного періоду; 2) кредитна спілка не виконала вимогу вкладника, строк якої настав десять і більше робочих днів тому; 3) кредитна спілка порушила вимоги законодавства щодо порядку подання та/або оприлюднення звітності, в тому числі якщо вона подала Нацкомфінпослуг та/або оприлюднила недостовірну інформацію, що призвело до суттєвого викривлення показників фінансового стану кредитної спілки; 4) здійснення кредитною спілкою діяльності по залученню внесків (вкладів) на депозитні рахунки без відповідної ліцензії.

У разі неподання або незатвердження Нацкомфінпослуг фінансового оздоровлення проблемної кредитної спілки, протягом 20 днів приймається рішення про віднесення такої кредитної спілки до категорії неплатоспроможних. Нацкомфінпослуг зобов'язана не пізніше ніж через 80 днів із дня віднесення кредитної спілки до категорії проблемних прийняти рішення про визнання діяльності кредитної спілки такою, що відповідає законодавству, або про віднесення кредитної спілки до категорії неплатоспроможних.

У свою чергу, доцільно щоб Нацкомфінпослуг приймала рішення про віднесення кредитної спілки до категорії неплатоспроможних у наступних випадках: 1) не приведення кредитною спілкою своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, в тому числі після віднесення її до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 80 днів із дня визнання її проблемною; 2) кредитна спілка допустила

зниження розміру нормативу платоспроможності, на 30 і більше відсотків протягом звітного періоду; 3) невиконання кредитною спілкою протягом двадцяти робочих днів поспіль 15 і більше відсотків своїх зобов'язань перед вкладниками.

На нашу думку, рішення про ліквідацію неплатоспроможної кредитної спілки (з анулюванням наявних ліцензій) має приймати Нацкомфінпослуг за пропозицією Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок протягом п'яти днів із дня отримання такої пропозиції Фонду. Крім того, повідомлення державного реєстратора про прийняте рішення про ліквідацію неплатоспроможної кредитної спілки має здійснювати уповноважена особа Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок.

Слід зазначити, що існують ліміти відповідальності страхових фондів за вкладами членів кредитної спілки. Вони можуть установлюватися як максимальна сума вкладу, що підлягає страхуванню, або як процентна частка покриття вкладу страхуванням, або як максимальна сума відшкодування на кожного вкладника. Відшкодування вкладів у повній сумі знижує зваженість підходу вкладників до вибору кредитної спілки та їх стимулює до вилучення коштів. Як правило, обмеження на розмір відшкодування встановлюються таким чином, аби дрібні вклади страхувалися майже повністю, а великі — частково, причому в окремих країнах частка компенсації визначається за принципом: чим більша сума вкладу, тим у меншій частці вона підлягає відшкодуванню.

Але зрозуміло, що необмежене гарантування вкладів кредитних спілок не має майбутнього, і у випадку банкрутства кількох міжнародних кредитних спілок не вистачить грошей фонду гарантування вкладів на повне повернення вкладів членів кредитної спілки, адже необмежене гарантування не може існувати.

Тому з метою забезпечення ефективної діяльності Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок доцільно визначити розмір регулярного збору. На нашу думку, доцільно щоб кредитна спілка була зобов'язана щоквартально станом на кінець останнього дня звітного кварталу здійснювати нарахування регулярного збору до Фонду у розмірі не менше, ніж 0,5 % балансових залишків на рахунках з обліку вкладів і відсотків за ними в національній валюті, та не більше, ніж 0,6 % в іноземній валюті. Доцільно, щоб кредитна спілка здійснювала сплату регулярного збору до Фонду щоквартально, до 20 числа місяця, наступного за кварталом, за який здійснюється нарахування.

Висновки. Отже, створення Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок дозволить: 1) забезпечити фінансову стабільність діяльності кредитних спілок; 2) запровадити систему захисту майнових прав членів (вкладників) кредитних спілок, недопущення повної втрати ними своїх вкладів; 3) підвищить рівень довіри населення до діяльності кредитних спілок, збільшення кількості членів і капіталу кредитних спілок; 4) здійснювати заходи з моніторингу ринку фінансових послуг з метою виявлення проблемних і неплатоспроможних кредитних спілок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про кредитні спілки : Закон України від 20 груд. 2001 р. № 2908-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 15. — Ст. 101.

2. Про Національну комісію, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг : Указ Президента України від 23 листоп. 2011 р. № 1070/2011 // Офіц. вісник України. — 2011. — № 94. — Ст. 41.